

Leder

LARS J. DANBOLT
PROFESSOR I PRAKTISK TEOLOGI

lars.danbolt@mf.no

Luther som praktisk teolog

Vi er i slutten av det store Luther-jubileet, og mye av reformasjonens bærende ideer er presentert og utforsket gjennom en rekke bøker, artikler og seminarer. Et aspekt ved Luther, som ikke er så sterkt framme, gjelder hans betydning for praktisk teologi. Luther hadde en sterk pastoral identitet. Han ble vigslet til prest som 23-åring og hadde allerede vært prest i fem år før han tok sin teologiske doktorgrad og i ti år før han slo opp de etter hvert så berømte tesene. Prestetjenesten var nok like viktig for ham som forelesningene ved universitetet, og det var nettopp hans pastorale engasjement som var drivkraften bak de 95 tesene og oppgjøret med avlatshandelen og kommersialiseringen av troen.

Allerede før han slo opp sine teser, hadde Luther prekt mot avlatshandelen og forkynt mye av det som etter hvert ble til tesene og til et oppgjør med paven og en fornyet forståelse av dogmatikken. Han hadde trolig også møtt presset fra avlatshandelen hos folk i menigheten, som han hadde sjelesorg med. Temmelig sarkastisk poengterer han hvordan finansieringen av Peterskirken belaster folk han føler omsorg for, slik som i tese 50: *"Man må opplyse de kristne om at hvis paven kjente til avlatshandlernes pengeutpressing, ville han heller se Peterskirken brent enn bygd av hans fårs hud, kjøtt og ben."*

Luther er kjent for sine prekener, men hans erfaring som prest handlet om hele tjenestespektret. Han dørte, ga nattverd, hørte skriftemål,

forrettet begravelser og vielser, besøkte syke, trøstet sørgende og var hos døende. Dette er oppgaver vi kjenner igjen også fra dagens prestedtjeneste. Og dette er konteksten for Luthers nyformulering av teologi. Erfaringene fra praksisfeltet og engasjementet for menigheten og dens mennesker var starten og målet for hans reformatoriske arbeid.

Når Luther bidro til fornyelse av gudstjenester, handlet ikke det først og fremst om hva han forsto som "riktige" evangeliske liturgier, men om å gjøre gudstjenesten tilgjengelig for folk flest slik at den jevne tysker kunne delta. Luther var slik sett en teolog som tok menneskers liv og trospraksiser på alvor. Hans katekismer der det han så som det nødvendige i troen var utformet, ble laget nettopp med tanke på menigheten. Det samme gjelder hans salmer og hans oversettelse av Bibelen til tysk. Dette gjorde troen tilgjengelig og gudstjenesten til et sted for deltagelse for folk fest.

Hva om forskere, i stedet for å henvise Luthers pastorale arbeid til et appendiks eller overse det helt, nærmet seg reformatoren på basis av hans tjeneste som pastor i Wittenberg og integrerte dette overordnede anliggendet i beskrivelsene av hans biografi og teologi, spør Timothy J. Wengert (professor i kirkehistorie ved Lutheran Theological Seminary i Philadelphia, USA) i en bok om Luther som praktisk teolog.¹ Wengert understreker at visst var Luther en skarpskodd teolog som skrev mot meningsmotstandere både til høy-

re (Johann Eck) og venstre (Ulrich Zwingli) for seg, men dette skjedde ikke fra et distansert akademisk skrivebord. Luther var hele tiden en del av Wittenbergs dagligliv og holdt regelmessig gudstjenester i Mariakirken: *"No matter what else Luther was doing, he was always at the same time Wittenberg's pastor"* (Wengert s 13).

Dette er et viktig reformatorisk apropos også 500 år etter tesene. Teologi formes ut fra praksiserfaringer og med tanke på praksisfeltet. Det er i lokale settinger og i kontakt med menneskers erfaringer at teologi viser om den har relevans eller ikke. Som en akademisk hendelse er Luthers kamp mot vranglære og for en reformulering av kristen teologi av stor interesse. Men aller sterkest betydning har likevel konteksten dette skjer i, opposisjon mot utnyttning og undertrykkelse av menighetens mennesker og engasjementet for de troendes frihet og reelle deltagelse i gudstjenesten det helt sentrale.

I dette nummeret av TPT vil vi også vie sider ved Luther oppmerksomhet, særlig det som gjelder hans kristussentrerte fokus.

Øivind Refvik hadde Olavstipendet i fjor og bidrar med en artikkel om Luthers spiritualitet. Han argumenterer for betydningen av kristusmystikken, altså foreningen med Kristus som sentralt og spør hvordan Luthers spiritualitet kan gi impulser til vår egen tid.

Ragnar Skottene går inn på Luthers prekenpraksis. Under overskriften "Kristus alene" utdyper han hvordan Luthers skjelning mellom lov og evangelium trekker Kristus i sentrum som frelser mer enn som forbilde.

Prekenpraksis er også tema i artikkelen til *Svein Olaf Thorbjørnsen* og *Magne Supphellen*. De har undersøkt hvordan sosialetiske temaer tas opp i prekener hos nærmere 300 norske prester. Medmenneskelige forhold er mer sentrale enn eksempelvis økonomi, og hva som tas opp varierer med prestenes kjønn, politiske tilhørighet og utdanningssted.

Hans Austnaberg har studert et konsept for menighetsutvikling kalt Fokus. Han finner at et slikt konsept kan inspirere til å se nye muligheter og hva det vil si at Den norske kirke er "misjonerende". Samtidig peker han på at det folkekirkelige perspektivet kan bli utydelig.

Egil Sjaastad utforsker hvordan Jesu stedfortrederrolle er sentral i forståelsen av forsoningen i Lina Sandells salmer. Sandells teologi ligger under forståelsen av mennesket som Guds barn med den tryggheten det innebærer å være omsluttet av Guds kjærlighet i alt som skjer.

Kjell Arne Morland drøfter sentrale teologiske linjer i våre nye liturgier for dåp og gravferd og i trosopplæringsplanen. Han skjeller mellom allmenn livshjelp og et mer spesifikt frelsesrelatert aspekt, og spør om det kan ses økt vekt på det første på bekostning av det siste.

Det er med andre ord en god bunke med engasjerende artikler som fyller plassen i dette nummeret, alt i god tradisjon etter Luther, der både prekener, diskusjoner om hva som skal vektlegges teologisk og fromhetstradisjoner gjennom mystikk og salmer, er sentralt.

Luther har lært oss at det er livet som skaper teologer, livet eller enda mer døden og fordømmelsen, slik han uttrykker det, og ikke tenkning, lesing og spekulasjoner. Vi spanderer på oss Luthers egen måte å si dette på – på latin, selvsagt – nå på tampen av jubileumsåret: *"Vivendo, immo moriendo et damnando fit theologus, non intelligendo, legendo, aut speculando"*².

Kanskje er det nettopp noe av dette praktisk teologi handler om, å utforske hva det vil si å være mennesker som lever, dør, krenker og elsker hverandre. Det er der Kristus er, og kirken skal være.

¹ Wengert, T.J. (Red.) (2009). *The Pastoral Luther. Essays on Martin Luther's Practical Theology*. Grand Rapids, Michigan: Eerdmans Publishing Company.

² M. Luther, Werke (Weimar Ausgabe. 1883). V, s 163.